263
वेदस्तो
प. १५१-२०

Acc. 173

यह स्मृतिजाती है"

यह वेदस्तुति है
इसमें ४२ छन्द ने
ईश्वर नाम
करके है

१०२ हैं
मृकुन्देशीर

1

श्रीमते रामानुजाय नमः॥ श्रुतय ऊचुः॥ जय जय जह्यजामजित दोषगृभीतगु
णां त्वमसि यदात्मना समवरुद्धसमस्तभगः। अगजगदोकसामखिलशक्त्य
वबोधक ते क्वचिदजयात्मना च चरतोऽनुचरेन्निगमः॥१॥ जय जयेति। अजा
प्रकृतिं जहि विध्वंसय संसारतां चेतनानां प्रकृतिसंबन्धं निराकुर्या इत्यर्थः। दो
षगृभीतगुणाः दोषेभ्यो गृहीतगुणाः सत्त्वादिदोषेषु गुणान् गृह्णीतेत्यर्थः यद्वा
अजित दोषेषु सापराधेष्वपि जनेषु गुणालवोऽस्ति चेत्तं ग्राहीत्यर्थः। आत्मनास
मवरुद्धसमस्तभगः स्वत एव स्वीयाऽसंकुचित ज्ञानैश्वर्यादिगुणाकस्त्व
मसि॥ यतस्तस्मादजां जहि आश्रितवत्सलत्वात् निरंकुशैश्वर्यत्वाच्च त्वमेव मोक्ष
दातुं क्षमः। तस्मादजां विध्वंसयेत्यर्थः। अगजगदोकसां स्थावरजंगमशरीराश्रया
णां जीवानामखिलशक्तिबोधक अजया आत्मना च प्रकृतिपुरुषाभ्यां विशि

हे त्र्यधिपते

श्रु·स्तु

रितं ध्यानस्तुतिचेष्टितानि विदधुः कथमिति आकाशनिहितानि पदानि मोघा
२ निपतनस्यावर्जनीयत्वात् तद्वत् निहितानि तु पदान्यमोघानि पश्चात्पतनाभावात्
एवं मनोवाक्कायचेष्टितानि तदाराधनरूपाणि अमोघानि संसारगर्त्तपतननिवारणा
नीत्यर्थः ॥२॥ भगवत्कथाश्रवणादीनां पापापहत्वमाह इतीति ॥ इति तव सूरयस्त्र्यधि
पते खिललोकमलक्षपणकथामृताब्धिमवगाह्य तपांसि जहुः किमुत पुनः स्वधामवि
धुताशयकालगुणाः परम भजन्ति ये पदमजस्रसुखानुभवं ॥३॥ त्र्यधिपं जन्मस्थिति ते
विनाशनिर्वाहक लोकस्य मलं पापं तत्क्षपणकथामृताब्धिमवगाह्य तपांसि आध्यात्मि
पत्तं दे कादितापान् जहुः किमुत ध्यानपरा इत्याह किमुतेति स्वधाम तेजः स्वज्ञानं तेन विधुताः आ
तः ॥ शयगुणाः रागादेर्मनोवृत्तयः कालगुणाः जरामरणादयश्च यैस्ते परम इति पदं स्वरूपं अजस्र
सुखानुभवं नित्यज्ञानानन्दस्वरूपं भजन्ति समाधिना साक्षात्कुर्वन्तीति ॥३॥ अथ भगवद्भजनविमुखा
नां जन्मवैयर्थ्यमाह दृतय इति ॥ दृतय इव श्वसन्त्यसुभृतो यदि तेऽनुविधा महदहमादयोऽण्डम
सृजन्यदनुग्रहतः पुरुषविधोऽन्वयोऽत्र चरमोऽन्नमयादिषु यः सदसतः परं त्वमथ यदेष्ववशेषमृतं ॥४॥

ह्यस्य चरतः जगत सर्गादिलीलां कुर्वन्सन् निगमोनुचरेत् चिदचिद्व्यष्टिरूपस्य जगत्का
रणत्वं वेदः प्रतिपादयेदित्यर्थः ॥१॥ एवं जगत्कारणत्वं मोक्षप्रदत्वं तदौपाधिकगुणा
पूर्णत्वं शास्त्रप्रमाणकत्वं चोक्तं उपरितनश्लोकैरप्ययमेवार्थः प्रपंच्यते वृहदित्यादिना ।
पं वृहदुपलब्धमेतदवैमि त्वा वशेषतया यत उदयास्तमयौ विकृतेर्मृदिवाविकृतात
अत ऋषयो दधुस्त्वयि मनोवचनाचरितं कथमयथा भवंति भुवि दत्तपदानि नृ
णां ॥२॥ अवशेषतया सर्वोपसंहारे व्यवस्थिततया जगत्कारणतया उपलब्धं सृष्टि
ग५ कालेऽप्याविर्भूतं उत्पन्नं प्रपंचवदेतज्जातं स्थितिकालेऽप्यवति अंतकाले अपि संह
रति विकृतेः कार्यभूतस्य जगतः उदयास्तमयौ यतस्तत्कारणं स हि: पूर्वकालेघ
टाद्युत्पत्तेः पूर्वमिव घटाद्यवस्थारहिता मृदिव भवति प्रलयकाले कार्यावस्थावि
धुरमित्यर्थः एवमप्येतत्कारणावस्थाप्रपंचनेन सह सर्गरक्षासंहारहेतुत्वमुक्तं ॥
जगत्कारणत्वान्मुमुक्षुभिः सेव्यत्वमाह अत इति अतः कारणात्त्वान्मनोवचनाच

वे॰स्तु॰ अयन्तश्चिवर्त्मसुकृत्यैर्दृशः। परिसरपद्धतिं हृदयमारुरायो दहरं तत उदगादनंतत
२ वधाम शिरः परमं पुनरिह यत्समेत्य न पतंति कृतांतमुखे ॥५॥ अन्तश्चिवर्त्मसु ज्ञानमा
र्गेषु निष्ठाग्रासनाथः ग्रस्तावेश्यान्तश्चपः कृत्यैर्दृशः सूक्ष्मदृशः उदरमुपासते उद
रस्थं वैश्वानररूपं त्वा[illegible]मुपासते परिसरस्यात्मेति परिसरपद्धतिः सुषुम्नामार्गस्ता
मुपासते अनुसंदधते हृदयं हृअतं दहरपरिमाराण्ठा त्वा दहराकाशशब्दवाच्यं त्वामुपा
3 सते अनंततः पद्धतेः शिर उदगाद् ब्रह्मण्यगतं त्वामुपासते न पुनरिह यत्संगं कृत्वा कृतांत
मुखे न पतंती त्यर्थः ॥५॥ कापि[illegible]तः प्रविष्टस्य चिनिर्दोषतयापरमप्राप्यत्वमाह स्वकृ
तेति ॥ स्वकृतविचित्रयोनिषु विशन्निव हेतुतया तरतमतश्चकास्स्यनलवत्स्वकृ
पृ२ तानुकृतिः अथावितथास्व मूर्ध्नि वितथं त्वधाम समं विरजधियोन्वयं त्वमपि विपन्य
वरकरसं ॥६॥ स्वकृतविचित्रयोनिषु विचित्रा उत्पत्तयो येषां तेषु देवादिशरीरि
षु विशन्नं जीवान्तरात्मतया तिष्ठन् तरतमतः अल्पत्वमहत्त्वादिप्रवृत्तः विकृ

...ति प्रकाश...

तेन सकलपुरुषार्थहीनात्मबुद्धिनिवृत्त्यर्थः॥

तेन विद्यास्तावन्त्विद्यादिनः त्वदात्मप्रयत्नायोग्यजन्मभाजो विप्रप्रसूतपोषदिप्रास्तोऽद्रिपतयितापराः
शब्दादिविषयचपलान्तेन तत्पदवाच्यसंवित्त्वेच्छादनिर्दिष्टं ज्ञगवंतं कोशत्वेन विशिनष्टि मदद
इत्यादयः मदहृदहंकारो दयः पदार्थाः पदकृग्रहताः पतसंकल्पानुगृहीताः ग्रंडमसजन्त्रि सर्वः यद्व
त्तं तस्यैतेनुविद्यापि नरस्पर्धः अथ सर्वांतरात्मत्वेन विशिनष्टि पुरुषे तिथ्य न्नमयादि पुचरमः अन्न
मयप्राणमयमनोमयविज्ञानमयानां चरमः तस्माद्वा एतस्माद्विज्ञानमयादन्योऽन्तरात्मानंदम
यइति हि श्रूयते पुरुषविधान्वयः स वा एष पुरुषविध एवेत्यादिप्रकारे राशिरः पक्षपु
च्छादिरूपपुरुषप्रकारान्वयवान् तस्य प्रियमेव शिरः मोदो दक्षिणः पक्षः प्रमोद उत्तरः
पक्षः आनंद आत्मा ब्रह्म पुच्छं प्रतिष्ठेति पुरुषविधत्वं हि निरूप्यते एषु अन्नमयादिषु व
शेषं पश्चान्निर्दिष्टं एषु संहृतेषु पावस्थितं वागतः परं चिदचिदात्मकप्रपंचविलक्षणं सद
सतरचिदनुप्रवेशाच्चिदचिद्वाचिसदसच्छब्दवाच्यं स तं निर्विकारं तदनुप्रविश्य सच्च
त्यच्चाभवदिति हि श्रूयते एवं भूतं यत्तस्यैतेनु विधा इत्यन्वयः ॥४॥ अतः स्यान्नभेदेनो
पासनाभेदान्विवक्षन् भगवदुपासकानां मोक्षफलमाह उदरमिति ॥ उदरमुपासते

वि॰ स्तु॰ नपरिलषंति केचिदपवर्गमपीश्वरते चरणसरोजहंसकुलसंगविसृष्टगृहाः ॥
४ चाऽऽत्मतत्त्वनिगमाय त्वात्तनप्रवर्त्तिनायेस्पर्धः ऽप्रमत्ताब्धिपरिवर्त्तैन आवर्त्तै
नपरिश्रमो येषां ते तथोक्ताः चरणसरोजसंवेष्टिनो हंसाः यतयः तत्कुलसंगेन
विसृष्टगृहाः स्तत्संगात् गृहस्थाः ॥ भगवदाश्रयणाश्शरीरपालनं ऽप्रन्यथाकुत्सितदे
हयोगात्संसरंतीत्याह त्वदनुपथमिति ॥ त्वदनुपथं कुलायमिदमात्मसुहृत्प्रियव
च्चरति तथोन्मुखे त्वयि हिते प्रिय ऽऽत्मनि च न वतरमंत्यहो सदुपासनयात्महनो य
दनुशया भ्रमंत्युरुभये कुशरीरभृतः ॥ १८ ॥ कुलायं नीडं तु त्वं शरीरं त्वदनुपथं त्वदारा
धनादिप्रवर्त्तं च त आत्मसुहृत् प्रियवच्चरति ऽऽत्मतुल्यं स्यादित्यर्थः तथापि ऽप्र
दुपासनयाशब्दादिविषयेसेवयाऽऽत्महनः ऽप्रात्मघातिनः पुरुषास्त्वयि न रमंते की
दृशे त्वयीत्यत्राह यथोन्मुखे विषयत्वस्थिते कूलानंदे प्रियहितरूपे त्वयि न रमंति
यदनुशयाः वसिन शब्दादावनुशयवंतः कुशरीरभृतः उरुभये संसारे भ्रमंति ऽप्रतः
शब्दादेरुपासनयैव त्वयि न रमंतीत्यन्वयः ॥ ॥ प्रावृत्ति कूलानामपि भगवत्स्मरता

ब ण्यं परा एव ज्ञानस्वरूपं

तानुकृतिः कार्यपरिमाणानुकारी वितथासु संहतासु अप्रवितथं अप्रसंहतं सम्म
कार्यानुप्रवेशतारतम्यरहितं एकरसं अप्रविद्धि ज्ञानानंदं तत्व धाम स्वरूपं विरजबु
द्धयः निर्मलधियः अनन्वयं ते उपासते अभिविशंति प्राप्नुवंति चेत्यर्थः ॥६॥ तावदु
पासकस्य जीवस्य परेणासंबंधमाह स्वकृतेति ॥ स्वकृतपुरेष्वमीष्वबहिरंतरसंवरणं
तव पुरुषं वदंत्यखिलशक्तिधृतोंशकृतं इति नगतिं विचिंत्य कवयो निगमावपनं भ
वत उपासतेंघ्रिं भवं भुवि विश्वसिताः ॥७॥ स्वशब्दो जगवद्वाची पुरे बुशरीरे पुबहि
रंतरसंवरणं स्वरूपतो धर्मतश्च ज्ञानस्वरूपं यद्वा शरीरस्यांतर्बहिश्च प्रसृतज्ञानं पु
रुषं जीवं अखिलशक्तिमतस्तवांशकृतं विशेषणात्पांशकृतं पुरुषसमष्टिविभक्तं व
दंतीति नगतिं पुरुषं विचिंत्य अप्रविश्य निगमावपनं ज्ञानोत्पादकं भवतोंघ्रिं निश्वसिताः
प्राणायामपरा उपासत इत्यर्थः ॥८॥ अथ तारतम्यं जीवकृत्यमाह दुःखगमेति ॥
दुःखगमात्मतत्त्वनिगमापतवावततनोश्चरितमहामृताब्धिपरिवर्तपरिश्रमणाः

उभये प्रवृत्तिनिष्ठा मरीच्यादयः निवृत्तिनिष्ठाः सनकादयश्च तर्हि तदा सृष्टेः पूर्व
काले सत्कार्यावस्थं चिद्वस्तु असत्कार्यावस्थमचिद्वस्तु उभयं मिश्ररूपं कार्यं नेत्य
र्थः कालजवः कालप्रवृत्तिः सर्गविघ्नपापदांशास्त्र मनुकृष्ण स्वहृदये भगवान् शापीत
तदा न संतीत्यन्वयः ॥११॥ उक्तार्थविरुद्धता किंक सिद्धांतानामज्ञानमूलत्वं भगवज्ज्ञा
नवतांताहृशश्च मामावंच्चाह जनिमिति ॥ जनिमसतः सतोमतिमुदात्मनिये च ति
दं विपरामन्तं सरंत्युपदिशंतीति प्राकृपितैः त्रिगुणमयः पुमानिति मिदापदवबोध
कृताह्यपि नतः [illegible] स्वसमवेदवबोधसे ॥१२॥ असतो द्रव्यस्य जनिं सत्तायोगं सत
श्च द्रव्यस्य [illegible] श्चान्मह तिनाप्नुं स्मरंतीत्यसत्कार्यवाद उक्तः आत्मनि येमिदां स्थूल
त्वकृशत्वमनष्यत्वादि [illegible] स्मरंति कर्मफलस्यैव नित्यत्वा द्वाइ दमुक्तं विष
यं प्राकृपितैः पुरुषामासैः उपादिशंतीति मतांतरेष्वप्युपदिशंतीत्यन्वयः त्रिगुण
मयः गुणैः सत्वादिभिः कार्यं प्रादि च्चायमिति त्रिगुणमयः प्रकृतिः मयपुमान्

मृत्तारकरमिति कथयन् हृदयं हृज्जतं त्वां मुनय उपासते तान्विशिनष्टि निभृतेति
निभृतमरुन्मनोक्षदृढयोगयुजो हृदि यन्मुनय उपासते तदरयोपि ययुः स्मरणात्
स्त्रिय उरगेंद्रभोगभुजदंडविषक्तधियो वयमपि ते समाः समदृशोंघ्रिसरोजसुधाः।
।।१०।। विधेयप्रणामन इंद्रियत्वात् दृढयोगयुजः स्मरणात् त्वत्स्मरणात् अरयोपि
त्वां ययुरिति यत्तस्मात् त्वां मुनय उपासत इत्यन्वयः स्त्रियः गोप्यः उरगेंद्रभोगतुल्येत
वभुजदंडे विशेषेणासक्ता धियो ययुरित्यन्वयः वयं वेदाः समाः पक्षपातरहितत्वया प्र
माणीभूताः समदृशः समाना दृष्टिर्येषां ते तवांघ्रिसरोजमेव सुधा येषां ते तवांघ्रिमेव भोग्य
तया प्रकाशयाम इत्यर्थः ।।११।। शास्त्रेण विना भगवतो दुरधिगमत्वमाह क इह इति ।। क
इह नु वेद बतावरजन्मलयोग्रसरं यत उदगादृषिर्यमनु देवगणा उभये तर्हि न सन्न चास
दुभयं न च कालजवः किमपि न तत्र शास्त्रमवकृष्य शयीत यदा ।।१२।। अवरजन्मलयः
आदिमत्त्वे पश्चाज्जन्मलयभागी कः अत्र प्रथमसृष्टेः पूर्वंजाविनं त्वां वेदत्तपिर्ब्रह्मा

वे० स्तु०

६

तिरेकाज्जगदुपादेयत्वमित्याह स्वकृतमिति स्वरूपपरिणाममव्याकृतस्यार्थमनुप्र
वेशोक्तिः स्वशब्दः परमात्मपरः स्वकृतं जगज्जनेन परमात्मनानुप्रविष्टं व्याप्तं तत्सृष्ट्वा
तदेवानुप्राविशदिति हि श्रुतिः अतइदं जगदात्मतया सदादिरूपितं परमात्मशब्दवा
२४ च्यवस्त्वितरगततया स्वस्वरूपमित्यर्थः तदात्मानं स्वयमकुरुत अद्वैत सुकृतं रसो वै स इति श्रुति
श्रुतिः ॥१३॥ एवं भगवत्पराणां प्रभावं भगवद्विमुखानामपकर्षं चाह तवेति ॥ तवपरि
येचरंत्यखिलसत्वनिकेततया तउत पदाक्रमंत्यविगणय्य शिरो निर्ऋतेः परिवयसे प
शूनिव गिरा विबुधानपि तांस्त्वयि कृतसौहृदाः खलु पुनंति न ये विमुखाः ॥१४॥ अखि
लसत्वानां जंतूनां निकेततया तथाविधसंबंधानुसंधानेन तव त्वां परिचरंति ते निर्ऋते
र्मृत्योः शिरः अविगणय्य अनादृत्य पदाक्रमंति आक्रामंति अविबुधान् अज्ञान्विवशान्प
शूनिव परिचरसे कृपया रक्षसि गिरा उपदेशादिना रक्षसीत्यर्थः पुनंति लोकमिति
शेषः ॥१४॥ भगवतः सर्वप्रशासितृत्वमुच्यते त्वमकरणाइति ॥ त्वमकरणः स्वराडखिलका
रकशक्तिधरस्तव बलिमुद्वहंति समदंत्यजयानिमिषाः वर्षभुजोऽखिलक्षितिपतेरिव विश्व
सृजो विदधति यत्र ये त्वधिकृता भवतश्चकिताः ॥१५॥

ति

जीव इति भेदाश्च ब्रह्मात्मकतया स्वनिष्ठभेद इति सांख्यमतम् [illegible] : परत्वा[illegible]कृतिपुरुषाभ्यां
परस्मिन्ज्ञानस्वरूपत्वेपि सादृश्यात्कृतितत्कीर्त्या समूलानन्तवंतीत्यर्थः ॥१२॥ विश्वस्य भगवद
ात्मकत्वाग्रहणं मनोदोषात् मनसि मुख्ये भगवदात्मकतया प्रतीयमाने विश्वमुपादेयं स्यादि
त्याह सदिवेति ॥ सदिव मनस्त्रिवृत्त्वयि विभात्यसदामनुजात् सदभिमृशंत्यशेषमि
दमात्मतयात्मविदः न हि विकृतिं त्यजंति कनकस्य तदात्मतया स्वकृतमनुप्रविष्टमिदमा
त्मतयावसितं ॥१३॥ आमनुजात् मनुष्यपर्यंतात् मनुष्यपर्यंतानां देहिनां त्रिवृत् त्रिगुणात्म
कं मनः सदिव सत्त्वमर्थक्रियाकारित्वं कार्यकरमिव प्रतीयमानमपि त्वयि प्रसङ्गाति का
र्यकरं न भाति त्वां न प्रकाशयति अथ शब्दः पक्षांतरे वि[illegible]त्वे प्रकाशनं दोषे
मनसीत्यर्थः आत्मविदः प्रशोषं जगदिदमात्मतयाविमृशंति आत्मशब्दः परमात्मपरः अ
जयात्मना व्यवरत इत्युक्तप्रकारेणाचिदचिद्विशिष्टकारणं परब्रह्मैव कार्यं जगद्रूपेणा
स्थितम् [illegible]तिविमृशंति ब्रह्मात्मकत्वेन जगतो हेयत्वाभावे दृष्टांतमाह न हि विकृतिमिति
क[illegible]कुंडलादि कार्यं कार्यावस्थं कनकं न त्यजंति कार्यावस्थायामपि कनकस्यानु

स्तु०

मित्यर्थः॥ कीदृशस्य तत्वेत्यत्राह परस्येति परत्वं कालपूर्वत्वं अपरत्वं पश्चाद्भावित्वं
परमस्येति परमः अतएव स्वयं कस्यचिदपरः पश्चाद्भावी न भवतीत्यर्थः अत्रैवपद
स्यैव कालकाल्यत्वाज्ज्ञेया एवं स्यात्रै परत्वेति तस्य सर्वव्यापिनो दिव्यापगतदोष
स्पर्शाभावेनाविद्यमानतुल्यस्येत्यर्थः॥१८॥ अथ जीवानामणुत्वे परस्य तदंतः प्रवि
श्य नियंतृत्वं चाह अपरिमिताइ [illegible] ॥ अपरिमिता ध्रुवास्तनुमात्रा यदि सर्वगतास्तर्हि
न शास्यतेति [illegible] माध्रुवतेतर [illegible] अनि [illegible] पन्मयं तद विभुत्वानियंतृ भवेत् स
मनुज्ञानतां यद [illegible] मतद्दृत [illegible]॥१९॥ अपरिमिता असंख्येया जीवाः सर्वगता ध्रुवाः
स्युः अस्पंदा [illegible] ठक्कौ तिजस्याजतिस्मृति विरोधः स्यात् तनुमात्र इति सर्वेषां शरी
रसंबंधेन सर्वशरीरान्तरितपुण्यपापानां सर्वसाधारणेन व्यवस्थितफलदानायोगात् शा
सनं नोपपद्यते [illegible] सर्वगतत्वेऽपरत्वेऽध्रुवतारस्पंदनत्वे [illegible] उत्क्रांतिगत्याग
तयश्चोपपद्यंते [illegible] शासनोपपत्तिः स्युः [illegible] दनभिहिता [illegible] इतरथा शासनी

त्वरं शीघ्रं संकल्पमात्रेण करोतीति त्वरकारणः । स्वराट् स्वतंत्रः । अविलक्षारकशक्ति
धरः । निमित्तोपादानादिसर्वकारकशक्तिधरः । शमदा उत्पादुःखप्रशमदायिन्या प्रजा
शब्दाभिहितया प्रकृत्या परतंत्राः । अनिमिषादेवास्तु बवलिभृद्वदंते ति वर्षभुजः भार
तादिवर्षभोक्तारः । विश्वसृजः प्रजापतयो देवा देवपदे धिकृतास्तु चास्थितास्ते भवदाज्ञा
भीता बलिभुद्वदंतीत्यन्वयः ॥१५॥ सर्वे चेतनैरर्जितं जीवसंबंधविशेषानुभवेन हेयप्र
त्यनीकतयाऽनंतमकदाचिदादेमोचकृत्यादि स्थिरचरेति ॥ स्थिरचरजातयः स्थिरजयो
र६ त्यनिमित्तपृजो विरहउदीत्यादिदर्शयन् विमृजातततः नहि परमस्य कश्चिदपरो न चापर
परश्च भवेद्विपत्तइवापदस्य तव भूम्न तुल्लोंदधतः ॥१६॥ स्थावरजंगमसंस्थानाः सर्वे प्रा
ख४ णिनः प्रजाः सृजत्यनिमित्तयुजः प्रकृतिकार्यदः निमित्तयुजः प्रकृतिकार्यदः स्वनि
मित्तशरीरयुक्ताः विरहो यदि कदाचित्प्रकृतिमोक्षः संभवति चेत्परस्य तव उदीत्तया त्व
त्कृतात् मोक्षः संभवतीत्यर्थः ततो विमुक्तप्रकृतेर्हेयाद्विशेषरामुक्तामोक्षप्रदानहे
तुमाह नहीति वा परोस्तीति सर्वात्मनां स्वशरीरभूतत्वादन्यो नास्ति अतः स वैरक्तकस्त्व

श्रे॰ स्तु॰

[illegible]

८ ऽप्रतीवेसरितइवरससंघसंपादितेमधुलितत्रस्तुब्धजगत्सर्वदलेशाइवचत्वयिप्रलय
कालेनिलिल्युरित्यर्थः चिदचिच्छरीरब्रह्मस्थानेऽप्रतीवोमधुचः ॥१८॥ एवंजगत्का
जे॰ २ रणोत्वयिभक्तिमतांनयमित्याह नवतइति ॥ न पुतवमायपापाभ्रमममीवगत्समशं
त्वयिसविघोऽभवेदथतिमावमनुप्रमवं कथमनुवर्तितांभवेभयंतवपद्मकुटिःसज
तिमुञ्जस्त्रिनिमिरमवच्छरणोघुत्रयं ॥१९॥ तव मायपात्वदीयपाप्रकत्साम्नमंऽप
हंकारममकाररूपंभावं:ऽक्तिमनुवर्तितां [redacted] त्वामनुवर्तमानानांत्रि
नेमिःकालःसतवैवभ्रूद्रु [illegible] नीयःऽप्रभवच्छरणोघुत्वच्चरणानाश्रितेषु ॥१९॥
विजितहृषीकवायुभिरदांतमनस्तुरंगयइहयतंतिपंतुमतिलोलमुपायखिदः
व्यसनशतान्विताःसमवहायगुरोश्चरणांवणिजइवाऽसजंत्यकृतकर्णधराजलधौ ॥
२०॥ हृषीकवायुभिरिंद्रियंयतंतियतंते येते ऽप्रकृतकर्णधाराः ऽप्रल [illegible] धाराः ॥२०॥ भगव
त्प्रवणानांसुखांतरनैरपेक्ष्यंभगवदंघ्रिमुखानांसुखस्यदुर्लभत्वंचाह स्वजनेति ॥ स्वज
नसुतात्मदारधनधामधरासुरथैस्त्वयिसतिकिंनृणांश्रयतआत्मनिसर्वरसे इतिसदजानतां

यत्वे स्वध्रुवतास्पंदनत्वं ग्रराणुत्वं स्वीकार्यमित्यर्थः प्रशासनं चातः प्रविश्यैतत्पा
हं ग्रजनीति यन्मय मज्जति व्यापकेन येन प्रचुरं जगदजनित द्रुह्य ग्रविमच्यति
याम्यत्वमविमुच्यातः स्थितत्वेन निर्वत्तत्वमिति सम्यग जनतां यन्मनतं मतदुष्ट
तया दुह्य मतत्वाद मतं ग्रनभिमतमित्यर्थः ॥१६॥ एवं नियमात्तदनुपपत्तिः परिहृता
नित्यस्योत्पत्त्यनुपपत्तिं परिहरति न घटत इति ॥ न घटत उद्भवः प्रकृतिपुरुषयोरज
योरुभययुजा भवंत्यसुभृतो जलबुद्बुदवत् त्वयि त इमे ततो विविधनामगुणैः
परमे सरित इवार्णवे मधुनि लिल्युरशेषरसाः ॥१७॥ यद्यप्यजयोः प्रकृतेः पुरुष
स्य च नोत्पत्तिः तथापि विषमाजानामेव पवनानां परस्परसंयोगात् बुद्बुदोत्पत्तिवदुभ
ययुक्ता प्रकृतिपुरुषयोः संयोगात्तनुभृतो भवंति देवमनुष्यादि शरीरविशिष्टरूपे
णोत्पन्ना इत्युच्यत इत्यर्थः तर्हि कथं ब्रह्मरताः काचित्वमित्यत्राह त्वयीति विविधना
मगुणाः विविधनामरूपभाजः सर्वे पदार्थाः ततः परमे सर्वोत्तरात्मनि त्वयि वर्त्तंते

र्थिसदिति॥२ चं

वे०सा० दंसदितितर्कः हंतं सतउत्पत्तिर्वैघर्म्यादिति चोद्यमिदं ननु शब्देन सूच्यते परिहरति व्यभिचर
तीति॥ अयमर्थः क व्यभिचरति न कुत्रचिदपि व्यभिचार इत्यर्थः स्वाप्नाधिष्ठानरजतादौ व्यभि
भिचार इत्यत्राह क्वचनेति कस्यचित्कार्यस्य स्वाप्नार्थानामीश्वरसृष्टत्वान्नस
मात्वं शुक्तौ रजतसद्भावान्न सत्त्वमित्यपि प्रायः सतउत्पत्तिर्वैघर्थ्यं परिहरति नतद्भो
मयद्रागिति व्यभिचरतीत्यनुगः कचिदपि सत्स्ववस्त्रादि द्रव्यं उत्पाव स्यादर्शनं न व्य
भिचरति कार्यत्वकारणात्व... त्रस्थानदेन सत्स्ववस्त्रादिकं सर्वं दृश्यते अतः सतोव
स्त्वंतरप्राप्तिः सफलेत्यर्थः अवस्थाविशेषत्वात् उदकाहरणादौ व्यवहृतयेइ वि
तः इह कार्यमिथ्यात्वविषये वदति अनादिपरंपरयागतोद्यपरंपरा जडाकारकम
परंपराजडात् अतत्वविदोज्ञसमतीत्यर्थः॥२३॥ मृत्पिंडतत्कार्यघटादीनां कार्यमि
थ्यात्वं वर्णीनमविदुषामेवारोचते न विदुषामित्याह न यदिति॥ न यदिदमग्रआस
नमविद्यदतो निद्धानादनुमितेरात्मविधि विभातिमसैकरसेऽत ऊपमीयते द्रविणाज्ञा
तिविकल्पगत्वं... विलासमतं मित्यवधेत्यवध्यः॥२४॥ पूर्वापरकालयोरि

मं०त०२

रा

मिथुनतो रतये चरतां सुखयति कोन्विह स्वपिहिते स्वनिरस्तभजे ॥२१॥ धाम ग हं घ्रौं म्ह मिः
सर्वरसे सर्वविधसुखमये तदजानतां पृथक्त्वमजानतां स्वपिहिते प्रकृतिसंबंधतिरोहिते स्र
तएव निरस्तभजे ज्ञाने स्वपादिहीने स्वरूपे सति इह संसारे प्रसुखरूपेकः सुखयमात्मन्व
यः ॥२१॥ भगवद्भक्तानां प्रभावमाह भुवीति ॥ भुवि पुरुपुण्यतीर्थसदनान्यृषयो विमदास्त
उत भवत्पदांबुजहृदो घभिदंघ्रिजलाः दधति सकृन्मनस्त्वयि य आत्मनि नित्यसुखे न पुनरु
पासते पुरुष [illegible] हराव [illegible] न् ॥२२॥ पुरु [illegible] तीर्थसदनानि उपासते इत्याह ध्यान्व
यः भगवत्पदांबुजहृदः [illegible] याः अघभिदंघ्रिजलाः भगवद्भक्तानां
पादोदकम् अतिपावनमि [illegible] नित्यसुखे नित्यानंदनिधौ पुरुषसारहराव
सथान् पुरुषाणां सारो ज्ञानवैराग्यादि तदपहरान् गृहान् इत्यर्थः ॥२२॥ उक्तं कार्यसत्ता
प्रतिक्षेपे साकार्यमिथ्यात्ववादं चोद्यमुखेन प्रस्तुत्य प्रतिक्षिपति सत इति सत इदमुत्थि
तं सदिति चेन्ननु तर्कहतं व्यभिचरति क्व च क्व च मृषा न तथोभययुक् व्यवहृतये विक
ल्प इषितो अंधपरंपरया भ्रमयति भारती त उरुवृत्तिभिरुक्थजडान् ॥२३॥ सत उत्थितमि

वे·स्तु· ज्ञा... इत्यर्थः अस्तुत पयोजिनो प्रातो द्विपतच्चि ना पराणां योगिनो उभयतः इहलोके
१०॥ परलोके चेत्यर्थः पुनर्भिरूपपदात् पुनर्भिरूपपदत्वात् भाव प्रधानो निर्देशः
भगवत्पदप्राप्तिः॥२६॥ भगवज्ज्ञानवतां संपत्तिमाह त्वदवगमीति॥ त्वदवगमी
न वेत्ति भवदुःख दुःखजा भ्रमभाषं ... ता विगुणान्यपास्तहि देहस्ता गिरः पुन
रुपगमन्वहं सगुणा जीत प... अनन्तोपत स्त्वमपवर्ग गतिर्मनुजैः॥२७॥
र्थं भव उत्थं संसारो ... गुणान्यपास्य गिरः स्तुति निंदा वाक्यानि त्वदवगमी
त्वदवगमी न वान् न वेत्ति मनुजैः सह ... लौकिक परंपरया श्रवणात् ततः श्रोत्र
ग्रामगतः॥२७॥ भगवतो माहात्म्यं ... त्वमाह द्युपतय इति॥ द्युपतय एव न यद्यु
रंतमनंततया त्वमपि यदंतरांडनिचया ननु सावरणाः ख इव रजांसि वांति वय सासहत्य
... त्वयि हि फलंत्यतन्निरसनेन भवन्निधनाः॥ स्व्या द्युपतय इन्द्रादयः अंतं अवधिं
न यपस्यांतः खे व ... सावरणाः सह रजांसीव यदंतरा सावरणाः अंडनिचया वांति संच
रति भवन्निधनाः ... श्रुतयः ... निरसनेन फलंति सफला भवंति समस्त
... निरसनेन ... वाधयंतीत्यर्थः॥२८॥ श्रीमते ... जाय नमः॥

वमध्यकालेनास्तिकार्यमनुमितावात् दुर्निरूपकारणत्वात् अंतरा ब्रह्मालोकलि

तं स्वप्नं मातीति ब्रह्मसत्तां इलोह मपापादि सिरिवान्मीयते इति कुदृष्टीनां वितथं मनो

विलसितं प्रतिपन्नो पाधौ वाद्याद्दर्शनात् तस्मात् कुदृष्टिः कुदृष्ट्यमिमतकार्यमि

अप्रवृधा ४ थ्यात्वं स्वतं प्रामाणिकमिति अप्रवपंति [illegible] सइस्यथीः ॥२४॥ प्रकृत्यंतरवस्याने

तुल्यविन्नीवस्यतत्परवशात्वं परस्यात दृश्य [illegible] स्वपदजयंति॥ स्वपदजया विजामनु

श्रयीत [illegible] जुषन् [illegible] मग: त्वं मतज ह्रासितामहि

रिवत्वमात्तमजोमह [illegible] दरिमियमग:॥२५॥ स्वरूपतां स्थूलत्वादि

धर्मितां अपेतमग: अपेत [illegible] सिनिपमेन तत्परतं त्वतपासं वंधरहि

तोसि॥२५॥ भगवन्प्राव [illegible] कामहतानामनर्थमाहयदिनेति॥ यदिन

समस्तरंति यत वोहृदि कामजटा [illegible] गमोऽसतो हृदिगतोऽस्मृतकंठमणिः अ

सुतृपयोगिनामुभयतोप्यसुखं भगवन्ननपगतांतकादनधिरूढपदाद्भवतः॥

रघ्या [illegible] स्वमस्तरंति संसारमिति शेषः कंठस्यो [illegible] मणिरत्वं हृदत्तेन